บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 แผนการวิจัย

ทำการทดลองที่ห้องปฏิบัติการภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นการทดลองหาศักยภาพในการผลิตไฮโดรเจนของน้ำเสีย 3 ชนิด คือ

1. น้ำเสียจากโรงงานแป้งมันสำปะหลังที่มีคาร์โบไฮเดรตเป็นส่วนประกอบ

2. น้ำเสียจากโรงงานผลิตไบโอดีเซลที่มีน้ำมันและกลีเซอรีนเป็นส่วนประกอบ

3. น้ำเสียจากโรงงานปลากระป๋องที่มีโปรตีนเป็นส่วนประกอบ

ทำการทดลองแบบแบตช์ ในชุดทดลองแบบแอนแอโรบิกที่มีการใช้น้ำเสียจริงและมีการเติมหัวเชื้อจุลชีพจากระบบบำบัดน้ำเสียแบบไร้อากาศ โดยแบ่งการทดลองเป็น 2 ชุดทดลอง เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพการผลิตไฮโดรเจนตามการแปรผันของค่าพีเอชและสภาวะของหัวเชื้อจุลชีพ

- สำหรับชุดการทดลองที่ 1 เป็นการศึกษาค่าพีเอชที่เหมาะสมโดยมีการแปรค่าพีเอชต่าง ๆ คือ 5 6 และ 6.5 ดังรูปที่ 3.1 โดยใช้หัวเชื้อจุลชีพที่ไม่ผ่านการต้ม

- ส่วนชุดการทดลองที่ 2 เป็นการศึกษาสภาวะของหัวเชื้อเริ่มต้นที่เหมาะสมโดยเปรียบเทียบระหว่างการใช้หัวเชื้อจุลชีพทั้งแบบที่ไม่ผ่านการต้มและผ่านการต้มที่ 100 องศาเซลเซียส ดังรูปที่ 3.2

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ทำการศึกษาแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่ ตัวแปรที่กำหนดให้คงที่ ตัวแปรอิสระที่ทำการศึกษา และตัวแปรตามที่ทำการวิเคราะห์ โดยแบ่งตามชุดการทดลองเป็น 2 ชุด คือ ตัวแปรที่ทำการศึกษาหาพีเอชที่เหมาะสม และตัวแปรที่ทำการศึกษาสภาวะของหัวเชื้อเริ่มต้นที่เหมาะสม แสดงดังตารางที่ 3.1 และตารางที่ 3.2

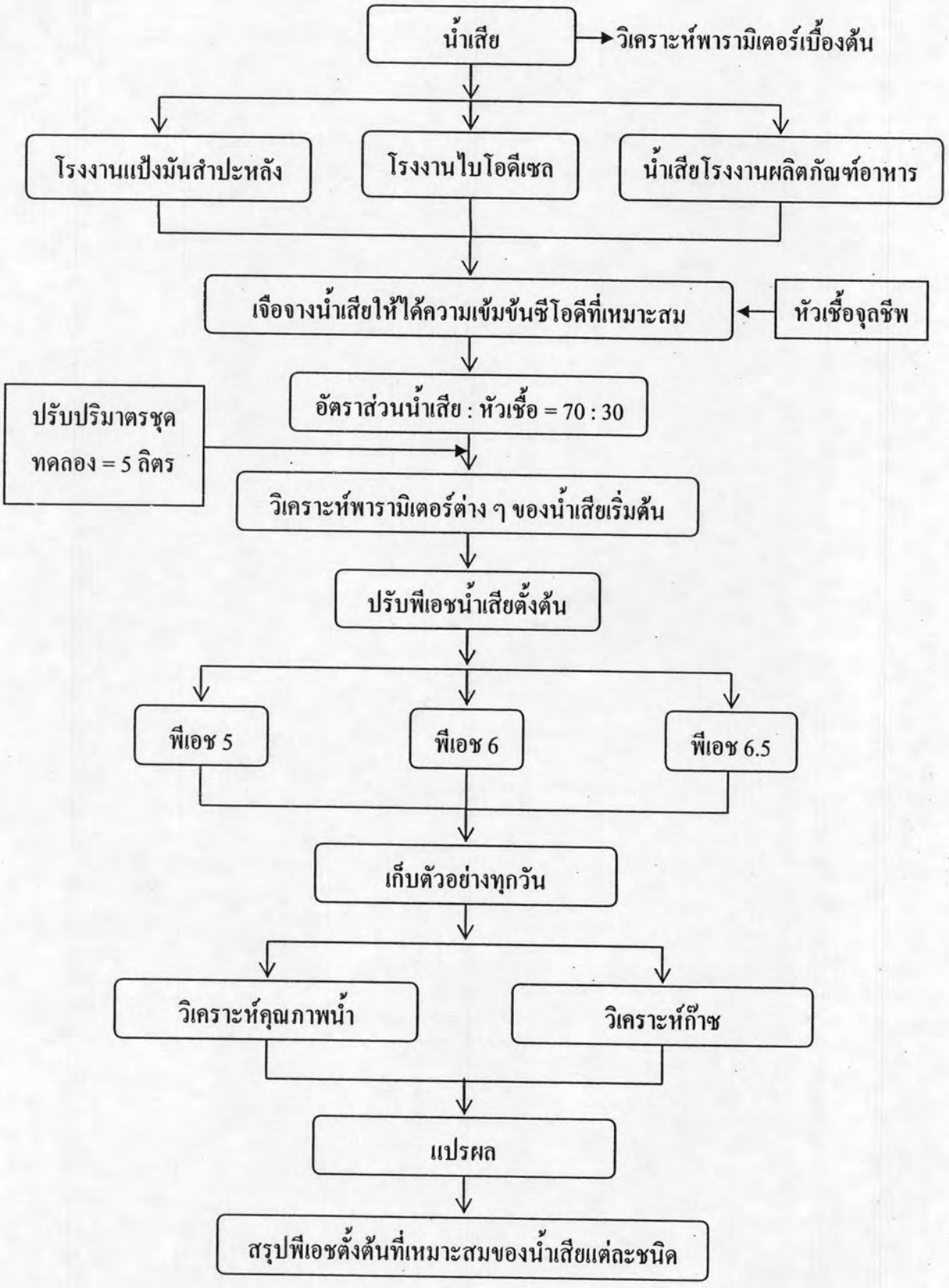

รูปที่ 3.1 ผังการไหลการทดลองชุดที่ 1 เพื่อหาค่าพีเอชที่เหมาะสม

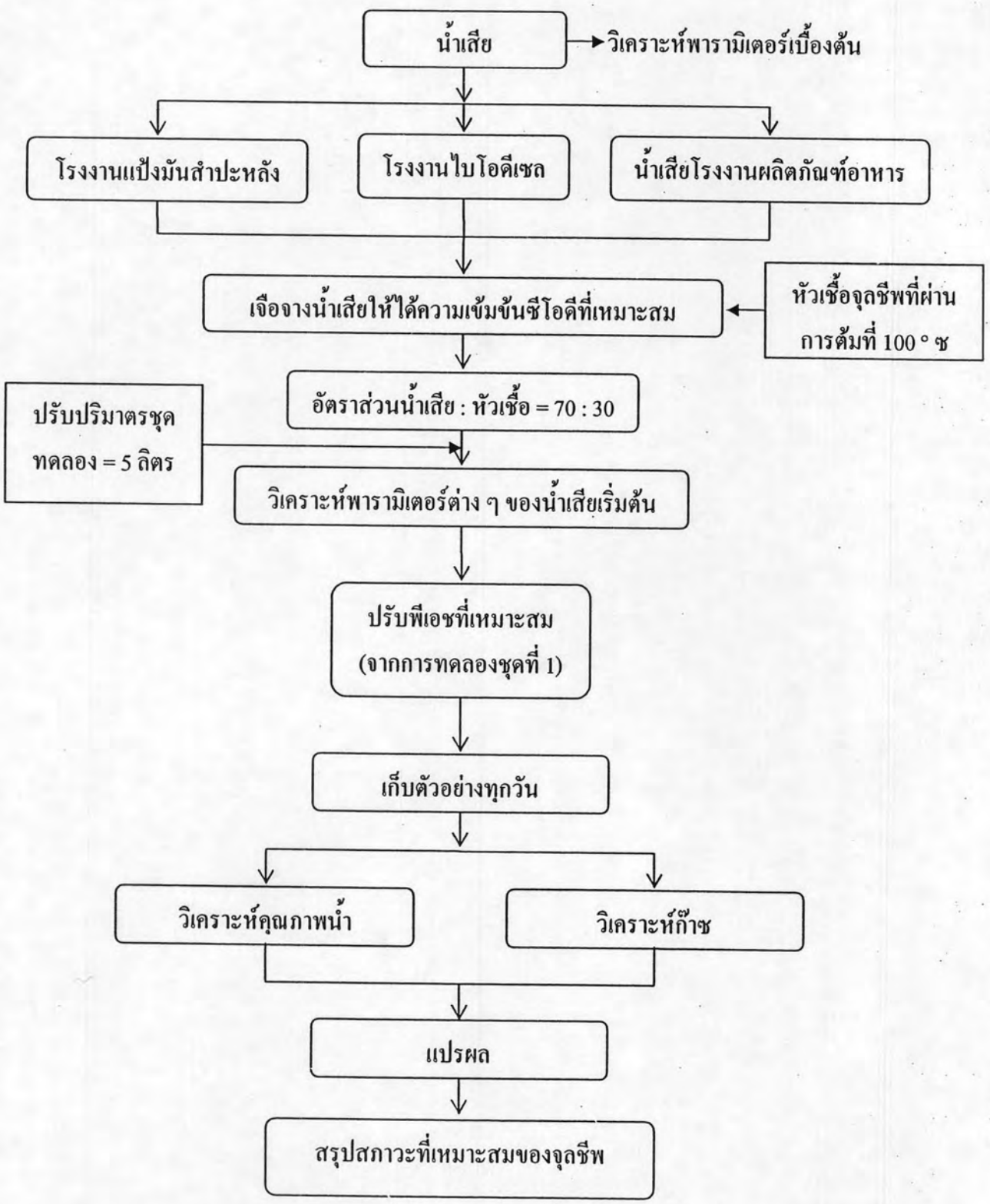

รูปที่ 3.2 ผังการไหลการทดลองชุดที่ 2 ที่ใช้หัวเชื้อจุลชีพที่ผ่านการต้ม

ตารางที่ 3.1 ตัวแปรที่ทำการศึกษาในชุดการทดลองที่ 1 การหาพีเอชที่เหมาะสม

ตัวแปรที่กำหนดให้คงที่	ค่าที่ใช้ในการทดลอง
ปริมาตรชุดการทดลอง	5 ลิตร
อัตราส่วนหัวเชื้อจุลชีพเริ่มต้น	300 มิลลิลิตรต่อลิตรน้ำเสีย
ตัวแปรอิสระที่ทำการศึกษา	ค่าที่ใช้ในการทดลอง
ชนิดและองค์ประกอบของน้ำเสียตั้งต้น	น้ำเสียจากโรงงานแป้งมันสำปะหลัง น้ำเสียจากโรงงานผลิตไบโอดีเซล น้ำเสียจากโรงงานปลากระป๋อง
ซีโอดีตั้งต้นของน้ำเสีย	600 - 5,000 มิลลิกรัมต่อลิตร
ค่าพีเอชน้ำเสีย	5 6 และ 6.5
ตัวแปรตามที่ทำการวิเคราะห์	วิธีการวิเคราะห์
ปริมาณก๊าซชีวภาพทั้งหมด	หลักการแทนที่น้ำสภาพกรด
องค์ประกอบของก๊าซชีวภาพ	เครื่องก๊าซโครมาโตกราฟฟี
ของแข็งแขวนลอย	วิธีอบแห้งที่ 103 – 105 องศาเซลเซียส
ซีโอดีกรอง	วิธีรีฟลักซ์แบบปิด
สภาพด่าง	วิธีการไตเตรท
กรดอินทรีย์ระเหย	วิธีการไตเตรท

ตารางที่ 3.2 ตัวแปรที่ทำการศึกษาในชุดการทดลองที่ 2 การศึกษาเชื้อจุลชีพที่ต้มที่ 100 ° ซ

ตัวแปรที่กำหนดให้คงที่	ค่าที่ใช้ในการทดลอง
อัตราส่วนหัวเชื้อจุลชีพเริ่มต้น	300 มิลลิลิตรต่อลิตรน้ำเสีย
ค่าพีเอช	ค่าเหมาะสมจากชุดการทดลองที่ 1
ตัวแปรอิสระที่ทำการศึกษา	ค่าที่ใช้ในการทดลอง
ชนิดและองค์ประกอบของน้ำเสียตั้งต้น	น้ำเสียจากโรงงานแป้งมันสำปะหลัง น้ำเสียจากโรงงานผลิตไบโอดีเซล น้ำเสียจากโรงงานผลิตภัณฑ์อาหาร
ซีโอดีตั้งต้นของน้ำเสีย	600 - 5,000 มิลลิกรัมต่อลิตร
สภาวะหัวเชื้อจุลชีพ	ต้มที่ 100 องศาเซลเซียส นาน 15 นาที
ตัวแปรตามที่ทำการวิเคราะห์	วิธีการวิเคราะห์
ปริมาณก๊าซชีวภาพทั้งหมด	หลักการแทนที่น้ำสภาพกรด
องค์ประกอบของก๊าซชีวภาพ	เครื่องก๊าซโครมาโตกราฟฟี
ของแข็งแขวนลอย	วิธีอบแห้งที่ 103 – 105 องศาเซลเซียส
ซีโอดีกรอง	วิธีรีฟลักซ์แบบปิด
สภาพด่าง	วิธีการไตเตรท
กรดอินทรีย์ระเหย	วิธีการไตเตรท

3.3 เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ขวดแก้วขนาด 5 ลิตร
2. ขวดเก็บก๊าซแบบแทนที่น้ำขนาด 2 ลิตร
3. กระบอกเก็บตัวอย่างก๊าซ
4. อุปกรณ์วัดค่าซีโอดีตามมาตรฐาน
5. เครื่องกวนแม่เหล็ก (Magnetic Stirrer)
6. เครื่องวัดพีเอช
7. เครื่องก๊าซโครมาโตกราฟฟี (Gas Chromatograph, GC)

3.4 วิธีการทดลอง

3.4.1 การเตรียมน้ำเสียเพื่อป้อนสู่ขวดหมัก

ทำการเตรียมน้ำเสีย 3 ชนิด ทั้งน้ำเสียจากโรงงานผลิตไบโอดีเซลที่มีน้ำมันและไขมันเป็นส่วนประกอบหลัก น้ำเสียจากโรงงานแป้งมันสำปะหลังที่มีคาร์โบไฮเดรตเป็นส่วนประกอบหลัก และน้ำเสียจากโรงงานผลิตภัณฑ์อาหารที่มีโปรตีนเป็นส่วนประกอบหลัก โดยนำน้ำเสียมาเจือจางให้มีค่าความเข้มข้นของ ซีโอดีเท่ากับ 5,000 มก./ล. หลังจากวิเคราะห์อัตราส่วน COD : N : P ของน้ำเสียแล้วทำการเติมสารอาหารเพื่อให้มีค่า COD : N : P เท่ากับ 150:2:0.2

3.4.2 การทดสอบระบบหมัก

การตรวจสอบรอยรั่วเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของขวดหมักแบบไร้ออกซิเจนเพราะระบบนี้จะต้องเป็นระบบปิดอย่างแท้จริงมิฉะนั้นแล้วก๊าซชีวภาพจะออกมาตามรอยรั่วต่าง ๆ ได้เป็นเหตุให้แรงดันมีไม่มากพอที่จะแทนที่น้ำในระบบเก็บก๊าซ ทดสอบการรั่วของก๊าซชีวภาพโดยใช้น้ำสบู่ทาบริเวณรอยต่อต่าง ๆ แล้วเป่าลมเข้าขวดหมัก จากนั้นอุดรอยรั่วทุกทางด้วยกาวซิลิโคน

3.4.3 การเตรียมหัวเชื้อเพื่อใช้ในการทดลอง

(1) หัวเชื้อที่ไม่ผ่านการต้ม ให้น้ำเสียประเภทที่ใช้ทดลองเพื่อให้เชื้อจุลชีพปรับสภาพให้เหมาะกับน้ำเสียในแต่ละประเภท

(2) หัวเชื้อที่ผ่านการต้ม เริ่มจากให้น้ำเสียประเภทที่ใช้ทดลองเพื่อให้เชื้อจุลชีพปรับสภาพ จากนั้นนำหัวเชื้อจุลชีพมาต้มเดือดที่ 100°C เป็นเวลา 15 นาที และทิ้งให้เย็น

3.4.4 การเริ่มต้นและสภาวะในการดำเนินระบบ (Start-up and operating condition)

(1) ปรับพีเอชของน้ำเสียที่เตรียมได้จากข้อ 3.4.1 ให้มีค่าพีเอชตั้งต้นเท่ากับ 5 6 และ 6.5

(2) เติมหัวเชื้อจุลชีพตามอัตราส่วนน้ำเสีย : หัวเชื้อจุลชีพ เท่ากับ 70 : 30 โดยปริมาตร ใส่ขวดแก้วซึ่งมีปริมาตร 5 ลิตร

(3) ปรับปริมาณน้ำเสียให้เป็น 5 ลิตร

(4) กวนผสมตลอดเวลาโดยใช้เครื่องกวนแม่เหล็ก (magnetic stirrer)

(5) เก็บตัวอย่างน้ำเสียเพื่อทดสอบหาค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ รวมถึงเก็บ ตัวอย่างก๊าซเพื่อวิเคราะห์หาองค์ประกอบของก๊าซที่ได้

3.4.5 การวิเคราะห์และเก็บข้อมูล

ทำการบันทึกปริมาณก๊าซชีวภาพที่เกิดขึ้นในรูปของปริมาณก๊าซทั้งหมด (Total gas) จากระบบเก็บก๊าซชีวภาพโดยอาศัยหลักการแทนที่น้ำมีหน่วยเป็นลูกบาศก์เซนติเมตรต่อวัน โดยทำการวัดปริมาณก๊าซทุกวัน วิเคราะห์ข้อมูลจากกราฟปริมาณสะสมของผลผลิตก๊าซชีวภาพ ด้วยสมการ modified Gompertz (Van Ginkel, Oh และ Logan, 2005)

$$H(t) = H_{\max} \exp\left\{ - \exp\left[\frac{R * e}{H_{\max}} (\lambda - t) + 1 \right] \right\}$$

เมื่อ $H(t)$ (mL) = ปริมาณของก๊าซชีวภาพที่เกิดขึ้นที่เวลา t

H_{max} (mL) = ปริมาณของก๊าซชีวภาพที่ได้ทั้งหมด

R (mL/h) = อัตราการผลิตก๊าซชีวภาพ

λ (h) = lag phase

$e = 2.71828$

ค่าคงที่ต่าง ๆ ในสมการ หาได้โดยการสร้างกราฟปริมาณสะสมของผลผลิตก๊าซชีวภาพด้วยสมการ Modified Gompertz ข้างต้น แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับข้อมูลการทดลองโดยระเบียบวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Method of Least Squares) และใช้ฟังก์ชั่น solver ในโปรแกรม Microsoft Excel ช่วยในการปรับค่าคงที่ในสมการ Modified Gompertz จนกระทั่งได้ค่าอัตราส่วนระหว่างผลรวมค่ากำลังสองของผลต่างของข้อมูลจริงกับข้อมูลจากสมการ ต่อ r^2 (SSE/ r^2) ที่มีค่าน้อยที่สุด จึงเป็นค่าคงที่ของสมการที่ได้

นอกจากนี้การวิเคราะห์องค์ประกอบของก๊าซชีวภาพจะกระทำโดยเครื่องก๊าซโครมาโตกราฟฟี (Gas Chromatography)

3.4.6 การเก็บตัวอย่างน้ำเสีย

ทำการเก็บตัวอย่างน้ำเสียครั้งละประมาณ 50 มิลลิลิตร ทุกวันจากน้ำเสียปริมาตร 5 ลิตร หลังจากเริ่มต้นเดินระบบจนกระทั่งระบบไม่ผลิตก๊าซไฮโดรเจน เพื่อทำการวิเคราะห์หาค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ

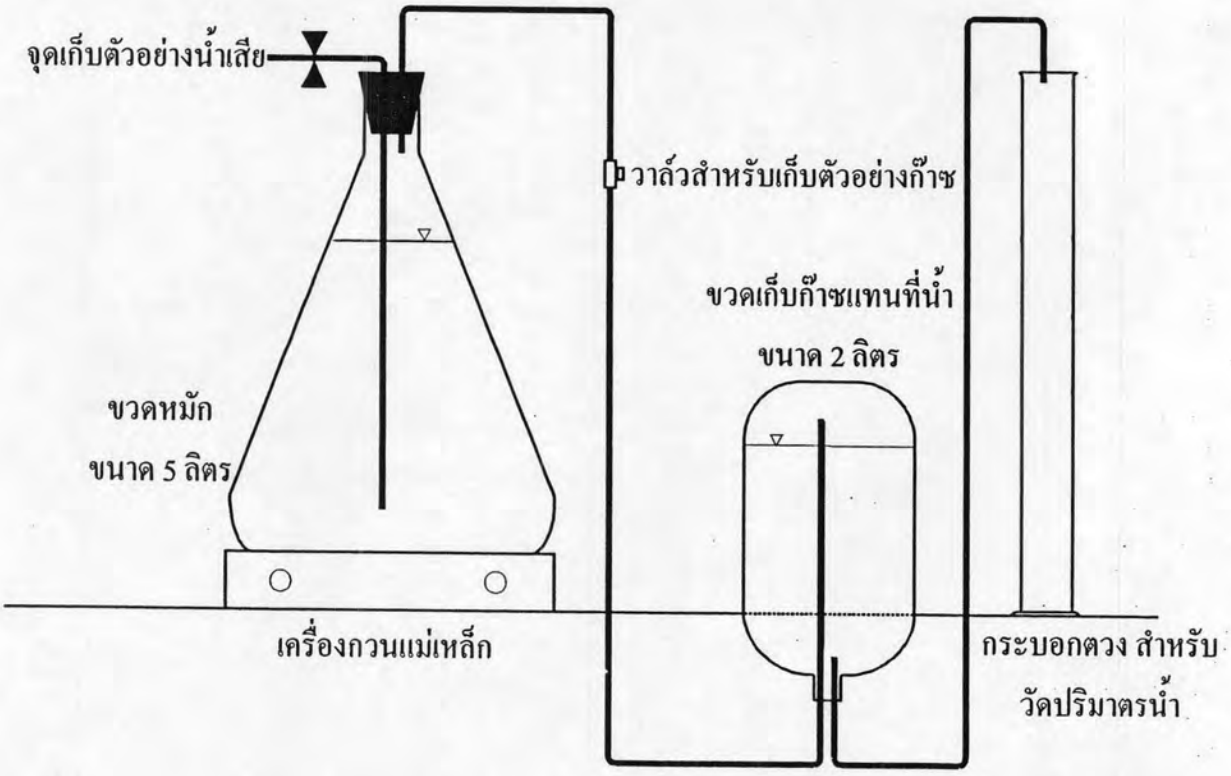

รูปที่ 3.3 แผนภาพการทดลอง

3.4.7 การวิเคราะห์

พารามิเตอร์ที่ทำการวิเคราะห์ตัวอย่างน้ำได้แก่ ค่าพีเอช (pH), ค่าซีโอดี (COD), ปริมาณกรดอินทรีย์ระเหย (Volatile fatty acid, VFA), ปริมาณของแข็งแขวนลอย (Suspended solids, SS) และปริมาณความเป็นด่างทั้งหมด (Total alkalinity, TAlk) ในตอนท้ายด้วย

ตารางที่ 3.3 วิธีวิเคราะห์ค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ

พารามิเตอร์	วิธีวิเคราะห์	ความถี่ในการเก็บตัวอย่าง	ปริมาตรตัวอย่างที่ใช้วิเคราะห์ (mL)
ค่าพีเอช (pH)	pH meter	ทุกวัน	-
ค่าซีโอดี (COD)	วิธีรีฟลักซ์แบบปิด	ทุกวัน	5
กรดอินทรีย์ระเหย (VFA)	วิธีไตเตรท	ทุกวัน	50
ของแข็งแขวนลอย (SS)	วิธีอบแห้งที่ 103 – 105°C	ทุกวัน	10
สภาพด่างทั้งหมด (TAlk)	วิธีไตเตรท	ทุกวัน	-

หมายเหตุ วิธีการวิเคราะห์ค่าพารามิเตอร์ ทำตาม Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater (APHA, AWWA and WPCF, 2005)

3.4.8 การเก็บตัวอย่างและวิเคราะห์ก๊าซ

ทำการดูดเก็บตัวอย่างก๊าซชีวภาพจากจุดเก็บก๊าซด้วยหลอดเก็บในลักษณะการแทนที่น้ำในหลอดเก็บตัวอย่าง แล้วนำตัวอย่างก๊าซชีวภาพที่ได้นั้นไปวิเคราะห์หาองค์ประกอบเป็นค่าร้อยละของก๊าซไฮโดรเจน (Hydrogen gas) ก๊าซมีเทน (Methane gas) และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (Carbondioxide gas) โดยใช้เครื่องโครมาโตกราฟฟี (Gas Chromatography)